

Kronika

POZYCJA SPOŁECZNO-ZAWODOWA ROLNIKÓW INDYWIDUALNYCH PO WEJŚCIU DO UNII EUROPEJSKIEJ

W dniach 12-14 września 2005 roku w Ciechocinku odbyła się międzynarodowa konferencja naukowa nt. „Pozycja społeczno-zawodowa rolników indywidualnych po wejściu do Unii Europejskiej”. Konferencję zorganizowała Katedra Doradztwa w Agrobiznesie Akademii Techniczno-Rolniczej w Bydgoszczy, przy współudziale Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu.

Na konferencję przygotowano 123 referaty, które zostały opublikowane w Pracach Komisji Nauk Rolniczych i Biologicznych, wydawanych przez Bydgoskie Towarzystwo Naukowe, w ramach Prac Wydziału Nauk Przyrodniczych – Seria B Nr 57. Publikacja została dofinansowana przez Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Artykuły nadesłali naukowcy z całej Polski oraz z zagranicy, którzy reprezentowali następujące ośrodki badawczo-rozwojowe, oświatowe, doradcze, informacyjne, administracyjne, finansowe, usługowe oraz przedsiębiorstwa: Humboldt University of Berlin w Niemczech, Latvia University of Agriculture na Łotwie, Slezská Univerzita v Opavě w Czechach, Byelorussian State Agricultural Academy na Białorusi, Århus University w Danii, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Uniwersytet Rzeszowski, Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, Politechnikę Białostocką, Akademię Podlaską w Siedlcach, Akademię Ekonomiczną w Poznaniu, Akademię Ekonomiczną we Wrocławiu, Akademię Rolniczą w Poznaniu, Akademię Rolniczą w Szczecinie, Akademię Rolniczą we Wrocławiu, Akademię Rolniczą w Krakowie, Akademię Morską w Gdyni, Kujawsko-Pomorską Szkołę Wyższą w Bydgoszczy, Akademię Techniczno-Rolniczą w Bydgoszczy, Instytut Hodowli i Aklimatyzacji Roślin w Boninie, Instytut Melioracji i Użytków Zielonych w Falentach, Instytut Zootechniki w Krakowie, Agencję Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w Warszawie, Dolnośląski Oddział Regionalny ARiMR we Wrocławiu, Agencję Rozwoju Regionalnego S.A. w Koninie, Narodowy Bank Polski Oddział Okręgowy w Bydgoszczy, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie, Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Minikowie, Urząd Miasta w Czersku, Chr. Hansen Polska sp. z o.o.

Patronat nad konferencją objął Honorowy Komitet Organizacyjny, w którego skład weszli: Edward Szymański (Minister w Kancelarii Prezydenta RP), Romuald Kosieniak (Wojewoda Kujawsko-Pomorski), Waldemar Achramowicz (Marszałek woj. kujawsko-pomorskiego), prof. Zbigniew Skinder (Rektor ATR), prof. Jacek Żarski (Dziekan Wydziału Rolniczego ATR), prof. Aleksander Lewczuk (UWM w Olsztynie), prof. Antoni Mickiewicz (AR w Szczecinie), prof. Zygmunt Przychodzeń (SGGW w Warszawie), prof. Józef Ryznar (AR we Wrocławiu). Poszczególnym sesjom referatowym przewodniczyli kolejno: prof. Sławomir Zawisza, prof. Stanisław Urban oraz prof. Zygmunt Przychodzeń.

Po dokonaniu otwarcia konferencji przez przewodniczącego komitetu organizacyjnego **prof. dr hab. inż. Bogdana M. Wawrzyniaka** głos zabrali zaproszeni goście. W imieniu Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu, jako współgospodarza konferencji,

wystąpił **Jan Wadoń** (dyrektor Departamentu Rozwoju Regionalnego), który dokonał multimedialnej prezentacji województwa kujawsko-pomorskiego, przedstawiając jego pozycję w kraju oraz strategię rozwoju województwa do roku 2020. W omawianej strategii nadrzędnym celem jest poprawa konkurencyjności regionu, jak również podniesienie poziomu życia mieszkańców przy respektowaniu zasad zrównoważonego rozwoju, który będzie zrealizowany przy uwzględnieniu następujących celów operacyjnych: podniesienie poziomu wykształcenia mieszkańców, stworzenie szans dla równomiernego rozwoju powiatów, rozwój infrastruktury komunikacyjnej i telekomunikacyjnej, rozwój funkcji metropolitalnych ośrodków stołecznych województwa, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich i małych miast, restrukturyzacja rynku pracy i ograniczenie bezrobocia, rozwój infrastruktury otoczenia biznesu, wspomaganie postępu technologicznego w celu aktywizacji małych i średnich przedsiębiorstw, wykorzystanie walorów przyrodniczych i kulturowych na potrzeby turystyki, rozwój Włocławka, Grudziądza i Inowrocławia, gospodarze wykorzystanie Wisły i Kaskady Dolnej Wisły, właściwe kształtowanie gospodarki wodnej, rozwój infrastruktury technicznej, kształtowanie i ochrona struktur przyrodniczych na obszarze województwa, zapewnienie bezpieczeństwa publicznego w regionie oraz rozwój współpracy międzynarodowej.

Kolejny prelegent, **Andrzej Gross** (dyrektor Kujawsko-Pomorskiego Oddziału Regionalnego ARiMR), skupił się na ocenie rolnictwa kujawsko-pomorskiego po roku funkcjonowania w Unii Europejskiej, w aspekcie korzystania z funduszy strukturalnych i dopłat bezpośrednich. W swoim wystąpieniu zaznaczył, że mocną stroną województwa jest wysoka efektywność rolnictwa, która wynika z dobrej jakości gleb, korzystnej struktury agrarnej oraz wysokiej kultury rolnej. Niezmiernie cennymi były również uwagi na temat efektów i doświadczeń z wdrażania programu SAPARD, który miał na celu poprawę konkurencyjności rolnictwa i przetwórstwa rolno-spożywczego na rynku krajowym oraz międzynarodowym, dostosowanie sektora rolno-spożywczego do wymagań rynku europejskiego w zakresie spełniania norm higienicznych i jakościowych, tudzież wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich.

Niezmierne zainteresowanie słuchaczy wzbudził **Leonid Worobjow** z Akademii Rolniczej w Szczecinie, który omówił przesłanki dla rozwiązania społeczno-ekonomicznych problemów wsi na Białorusi, sformułował cel oraz podstawowe kierunki polityki społecznej, a także scharakteryzował program zwiększenia efektywności agro-przemysłowego kompleksu na Białorusi w latach 2005-2010. Mimo znacznych różnic pomiędzy rolnictwem polskim i białoruskim, wiele problemów wydaje się być bardzo podobnymi. Wymagają one szybkiego rozwiązania w obu krajach, co zostało zauważone i omówione w trakcie dalszej dyskusji.

Role Agencji Rynku Rolnego w procesie kształtowania Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej w Polsce przedstawiła dyrektor OT ARR w Bydgoszczy **Edyta Zakrzewska**. Omówione zostały główne działania ARR, jako agencji płatniczej, skupiające się między innymi na wydawaniu decyzji producentom rolnym, przedsiębiorcom z branży rolno-spożywczej, wypłacaniu środków finansowych uczestnikom poszczególnych mechanizmów WPR, kontrolowaniu prawidłowości wykorzystania tych środków, przekazywaniu Komisji Europejskiej informacji dotyczących rynków rolnych, informowaniu o decyzjach podjętych na szczeblu Wspólnoty w odniesieniu do realizowanych przez ARR działań w ramach WPR. ARR swoją działalnością obejmuje ponad 20 grup towarowych, realizując w ich obrębie ok. 51 mechanizmów Wspólnej Polityki Rolnej, spośród których można wymienić: interwencyjny zakup i sprzedaż produktów rolnych i ich przetworów, dopłaty do prywatnego przechowywania produktów, administrowanie regulacjami handlowymi, w tym m. in.

wydawanie pozwoleń na przywóz i wywóz oraz wypłacanie refundacji wywozowych, a także administrowanie systemami kwotowania produkcji wybranych produktów (mleko, skrobia ziemniaczana, tytoń oraz susz paszowy), wsparcie popytu wewnętrznego poprzez stosowanie dopłat, w tym dopłat do przetwórstwa, spożycia oraz sprzedaży po obniżonych cenach produktów organizacjom o charakterze dochodowym.

Dyrektor Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Minikowie, **Roman Sass**, wprowadził słuchaczy w problematykę funkcjonowania systemu doradczego w Polsce. Sporo uwagi poświęcił przybliżeniu zmian, jakie nastąpiły w doradztwie rolniczym po nadaniu ODR-om osobowości prawnej, scharakteryzowaniu roli Społecznych Rad Doradztwa Rolniczego oraz wypunktowaniu zadań stawianych doradcom przez samych rolników, którzy przede wszystkim oczekują informacji rynkowych, doradztwa ekonomicznego oraz pomocy w wypełnianiu wniosków i informacji o źródłach wsparcia finansowego. Niebagatelnym wyzwaniem dla państwowej służby doradczej jest komercjalizacja rynku tych usług i pojawianie się prywatnych firm konsultingowych, z którymi przyjdzie im konkurować w najbliższej przyszłości. Z jednej strony jest to zagrożenie dla ODR-ów, z drugiej jednak wymusza zmiany organizacyjne i wpływa na poprawę jakości usług proponowanych rolnikom.

Na temat roli doradztwa oraz nauki w rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa wypowiedział się **Eugeniusz Chyłek** z Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Jego zdaniem, nadrzędnym celem instytucji badawczo-rozwojowych jest zabezpieczenie wsparcia naukowego polskiej gospodarki, w tym zwłaszcza sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich, poprzez przygotowywanie najnowszych rozwiązań technologicznych, technicznych i organizacyjnych oraz współdziałanie we wdrażaniu innowacji. Przedstawił on również dotychczasową strukturę organizacji nauk rolniczych w Polsce i nakreślił proponowane zmiany mające na celu poprawę koordynacji działań poszczególnych jednostek badawczych. W swoim wystąpieniu sporo uwagi poświęcił szczegółowemu omówieniu celów Sektorowego Programu Operacyjnego Rolnictwa oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich. Przedstawił liczbę złożonych wniosków, sposoby i stopień wykorzystania funduszy.

W tematykę związaną z bezpieczeństwem żywnościowym wprowadziła uczestników konferencji **Marie Gabryšová** z Czech, która skupiła się na aspektach związanych z ochroną konsumentów. Przedstawiła bardzo szczegółowo nową strategię zapewnienia bezpieczeństwa żywności w Republice Czeskiej, której głównym celem jest ochrona zdrowia konsumenta i zdobycie jego zaufania dla krajowych produktów, poprzez rozwinięcie systemu kontroli jakości i promowanie lokalnej żywności. Przykładem takiej działalności jest stworzenie Programu Czeska Jakość, do którego zostały zaliczone znaki jakości informujące klientów o jakości i bezpieczeństwie produktów znajdujących się w obrocie.

Zmian w strukturze ludności i gospodarstwach rolniczych dotyczyło wystąpienie **Andrzeja P. Wiatraka** z Uniwersytetu Warszawskiego, który przedstawił analizę zasobów ludności rolniczej i struktury obszarowej gospodarstw konkludując, iż hamują one procesy przemian strukturalnych. Na długotrwałą dekonjunkturę w ogólnej sytuacji w rolnictwie i na wsi, skutecznie hamującą owe przemiany, zwrócił również uwagę **Jan Siekierski** z Akademii Rolniczej w Krakowie. Wpływ na tę niekorzystną tendencję ma zmniejszanie się opłacalności produkcji rolniczej, przemiany na rynku pracy, utrzymujące się wysokie bezrobocie, jawne i ukryte. Główną przeszkodą w podejmowaniu działalności pozarolniczej, która jest podstawowym warunkiem przemian strukturalnych i ożywienia rozwoju, są niewystarczające środki finansowe oraz brak skutecznych mechanizmów wspierających. Aby zmienić tę nienajlepszą sytuację, należałoby stworzyć system zachęt do inwestowania oraz kreowania przedsiębiorczości. Poza tym konieczne jest jasne określenie preferowanych kierunków rozwoju poprzez opracowanie strategii i planów rozwoju obszarów wiejskich,

wskazywanie zainteresowanym osobom istniejących możliwości i sposobów uzyskiwania środków. Duże znaczenie mają tu działania edukacyjne i doradcze. O ogromnej roli pozarolniczej działalności gospodarczej w kształtowaniu pozycji społeczno-zawodowej rolników indywidualnych przekonywała również **Alicja Stolarska** z SGGW w Warszawie. Prowadzenie dodatkowej działalności wpływa nie tylko na poprawę sytuacji dochodowej rolników, ale przyczynia się także do podnoszenia poziomu ich kwalifikacji i wykształcenia, łagodzi istniejące bezrobocie na obszarach wiejskich, nierzadko staje się zachętą do zmniejszania lub całkowitej rezygnacji z produkcji rolnej, co stwarza szansę rozwoju pozostałych gospodarstw, nie prowadzących działalności pozarolniczej. Temat zmian struktury zatrudnienia i dochodów ludności rolniczej podjął w swoim wystąpieniu również **Henryk Łabędzki** z Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Zauważył on, że odpływ zasobów siły roboczej z rolnictwa w latach 1970-2002 przyczynił się do defeminizacji i starości demograficznej ludności rolniczej w wielu regionach Polski, z wyjątkiem rodzin nadal utrzymujących się głównie z pracy na roli.

Sytuację ekonomiczno-społeczną wsi i rolnictwa trudno poprawić bez wyraźnych bodźców wspomagających rozwój. Źródłem środków finansowych potrzebnych na ten cel mogą być fundusze strukturalne, o czym przekonywała **Elżbieta Szymańska** z SGGW w Warszawie. Dzięki nim rolnicy mogą unowocześniać i lepiej wyposażać gospodarstwa, zwiększać skalę produkcji, dostosowywać gospodarstwa do wymagań rynkowych, poprawiać warunki pracy, higienę i jakość produkowanej żywności. Pozyskanie funduszy inwestycyjnych wymaga jednak od rolników spełnienia określonych warunków odnośnie prowadzonego gospodarstwa, wykształcenia, czy wieku. Pomoc realizowana jest na zasadach refundacji części poniesionych kosztów kwalifikowanych, po zrealizowaniu etapu lub całości inwestycji. Wsparcie finansowe dotyczy nie tylko rolników, ale również samorządów lokalnych, przedsiębiorstw przetwórczych i usługowych. O stopniu dotychczasowego wykorzystania funduszy unijnych w gminach małopolskich poinformował zebranych **Jacek Puchała** z Akademii Rolniczej w Krakowie. Na podstawie przedstawionych wyliczeń można stwierdzić, że najslabiej rozwinięte samorzady otrzymały stosunkowo dużą pomoc na rozwój infrastruktury, przede wszystkim na budowę i naprawę dróg oraz kanalizacji.

Efektywne wykorzystanie unijnych funduszy, o czym mówiła **Hanna Pondel** z Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, wymaga sprawnego programowania, finansowania i monitorowania. Do tej pory można było zaobserwować niedostatek w każdej z trzech wymienionych sfer. Dlatego nie można całą odpowiedzialnością za ewentualne kłopoty z zagospodarowaniem oferowanej przez Unię Europejską pomocy obarczać wyłącznie samych jej beneficjentów. Ogromna rola koordynacyjna, według **Jacka Willeckiego** z Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, w realizowaniu programów pomocowych spoczywa na władzach krajowych i regionalnych. Na szczeblu krajowym odpowiedzialne są za to przede wszystkim odpowiednie departamenty Ministerstwa Środowiska, Ministerstwa Gospodarki i Pracy, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, jak również Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, Agencja Rynku Rolnego, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. W skali lokalnej odpowiedzialność spoczywa na Urzędach Wojewódzkich i Marszałkowskich, regionalnych oddziałach ARiMR, ARR oraz Wojewódzkich Funduszach Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej.

Szansą pozyskania dodatkowych rynków zbytu dla polskiego rolnictwa może stać się rozwój produkcji żywności ekologicznej, o czym przekonywała **Marzena Wanczura** z ATR w Bydgoszczy. Przemiany gospodarcze najbardziej rozwiniętych państw Europy i świata doprowadziły do uprzemysłowienia produkcji rolniczej, co stanowi zagrożenie

dla środowiska naturalnego, a niekiedy i bezpieczeństwa żywnościowego. Coraz większa świadomość ekologiczna konsumentów oraz wzrastające ich wymagania względem jakości produktów żywnościowych powodują zwiększenie zainteresowania kupnem żywności wytwarzanej metodami przyjaznymi środowisku. Dlatego spora grupa rolników pozytywnie ocenia przyszłość gospodarstw ekologicznych, zwłaszcza po integracji z Unią Europejską, upatrując na jej rynkach możliwości zbytu wyprodukowanych towarów. Z zaprezentowanych badań wynika, że rolnicy produkujący metodami ekologicznymi nie mieli większych problemów ze sprzedażą płodów rolnych i nie myśleli o rezygnacji z tego kierunku produkcji. Można zatem sądzić, iż zarówno produkcja tego typu żywności, jak i rynek tych produktów będą się w przyszłości dynamicznie rozwijać.

Dalsza dyskusja zeszła na tematy związane z konkretnymi branżami produkcyjnymi. Pozycję polskich producentów jabłek po wstąpieniu do Unii Europejskiej scharakteryzowała **Sylwia Kierczyńska** z Akademii Rolniczej w Poznaniu. Ocenę sytuacji producentów owoców miękkich przedstawiła **Marta Domagalska-Grędyś** z Akademii Rolniczej w Krakowie. W świetle tych wystąpień można zauważyć, że szansą dla polskich sadowników w sprostaniu wyzwaniom związanym z otwarciem rynków unijnych jest tworzenie zespołów i grup producentów, wspólnie planujących i prowadzących towarową produkcję rolniczą. Pojedynczy drobni producenci owoców dysponują zbyt skromną bazą wytwórczą i nie mogą konkurować z silnymi gospodarstwami czy przedsiębiorstwami.

O perspektywach rozwoju produkcji mleka na Dolnym Śląsku mówiła **Danuta Mierzwa** z Akademii Rolniczej we Wrocławiu. Celem tego wystąpienia było również ukazanie, w jakim stopniu kwotowanie mleka wpływa na rozwój produkcji tego surowca oraz na przemiany organizacyjno-produkcyjne w gospodarstwach rolnych.

Technologie informacyjne stosowane w globalnych firmach związanych z agrobiznesem przedstawił **Ludostaw Drelichowski** z ATR w Bydgoszczy, który zaprezentował najbardziej zaawansowane standardy systemu zintegrowanego SAP oraz narzędzia business intelligence.

Zaprezentowane referaty były bardzo bogate i obszerne. Udział w konferencji pracowników reprezentujących różne ośrodki naukowe z Polski i z zagranicy, a także osób związanych z administracją rządową i lokalną oraz szeroko rozumianym agrobiznesem, był dodatkowym atutem. Umożliwiło to kompleksową ocenę problemów, z jakimi borykają się rolnicy indywidualni. Dodatkowym walorem była aktualność prezentowanej problematyki, dzięki czemu dyskusja miała solidne podstawy.

*Piotr Prus
Tomasz Marcysiak*